

Marjovszky Tibor* – Márton János**
Üllő/Bonchida

A böjttől a közösségi megtérésig. MTa^can II.

Két szövegtípus: a jeruzsálemi és a babilóni

AMisna szerkesztésének befejezése után a korpuszt Babilóniában tanulmányozták, tanították és tanulták, és ez itt lett a későbbi (babilóniai) Talmud alapjává. Ezzel ellentétben Jeruzsálemben a tanházak tudósai még a szerkesztés után is alakították a szöveget, s a Misna ezután képezte a (jeruzsálemi) Talmud alapját.

Szokás szerint minden fejezet elején állt a misna megvitatása, és ezt követte a gemara. Ezek a Misna-szakaszok azonban nem mutattak egységes képet, mivel a jeruzsálemi és a babilóniai szövegtípusból egyaránt merítettek, s így egy keverék szöveg állt elő. A gemarában a Misna kisebb részei újra előkerültek a megvitatás során, de ezeknek jellege nem egyezett meg a fentebb említettekkel. Nem kevert szöveg volt, hanem tisztán hozta a babilóniai típus jellegzetességeit. Mindent egybevéve – vázlatosan – négy típus különböztethető meg:

- a) a jeruzsálemi Talmud fejezetei elején álló misna-szöveg;
- b) azok a kódexek, amelyek a Misna teljes szövegét tartalmazzák (Kaufmann, Cambridge, Parma), idetartoznak a genizák misnai töredékei is;
- c) a régi Talmud-kéziratok fejezetei előtt álló Misna-szövegei;
- d) a talmudi kéziratok belső szakaszolásaiban szereplő misnai szövegek.

A felsoroltak közül az első kettő a jeruzsálemi változatot képviseli, a második kettő pedig a babilóniaiakat. A nyomtatásban megjelent kiadások nem mutatják ezt a kettősséget. A nyomtatottak kivétel nélkül egy 1492-es nápolyi kiadást használnak forrásul, amely tartalmazta Maimonidész héberre fordított kommentárját

* Dr. Marjovszky Tibor (Budapest, 1953) a Debreceni Református Hittudományi Egyetem nyugalmazott teológiai tanára.

** Dr. Márton János (Dés, 1969) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte teológiai tanulmányait, 1994 augusztusában a Kőröspataki Református Egyházkerületben (székelyudvarhelyi egyházmegye) kezdte el lelkészi szolgálatát, 1996 decemberétől pedig a Bonchidai Református Egyházkerület (dési egyházmegye) lelképásztora. 1998–1999-ben a Stipendinum Bernardinum ösztöndíjasaként képezte tovább magát az Utrechti Egyetemen. Magiszteri fokozatot a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző Karán szerzett 2007-ben, 2017-ben pedig ugyanitt védte meg *A Megváltó csodáinak öszjövetségi háttere* című doktori dolgozatát.

is. Az arab eredetinek nagy része megmaradt. Maimonidész ehhez a kommentárhoz szerkesztette a saját Misna-szövegét, amelyet gondosan mérlegelve és válogatva állított össze a rendelkezésére álló, számunkra viszont már nagyrészt ismeretlen forrásokból. A fent említett négy típus közül a c) dominál. Előszavában azt is leírja, hogy nem volt lehetősége elérni minden olyan forrást, amelyről tudomása volt, s így – ami a Misnát illeti – emlékezetből kellett idéznie az általa el nem ért források szövegrészleteit.

A kódexek

A Misna teljes szövegét tartalmazó három kódex közül (Kaufmann, Parma, Cambridge) számunkra az első igazán érdekes. Többek között azért is, mert ez a Magyar Tudományos Akadémia tulajdonában van (MS A 50). Nevét első tulajdonosáról, a Rabbiképző Intézet fiatalon elhunyt professzoráról, Kaufmann Dávidról (1852–1899) kapta. Először 1929-ben publikálták faksimileként, bár az első említés jóval korábban még magától Kaufmanntól származik.¹ A jeruzsálemi Herzog College leírása szerint:

„A Misna mind a hat rendjét tartalmazza (egy kitépelt lap kivételével), 286 lap, kis fólió alakú, pergament, előre vonalazott sorokkal. Egy lapon négy hasáb található, 29–30 sor mindegyik. Régi kvadrátírás, olasz [típus]. Legfontosabb s talán a legrégebbi, az összes Misna-kézirat közül.”²

Ma már elfogadott, hogy ez a kódex az alapja minden tudományos vizsgálatnak, bár a másik kettőt mindig figyelembe veszik – legalább a jegyzetek szintjén. (A kódexet online lehet tanulmányozni a Magyar Tudományos Akadémia honlapján.³)

Az MTa^can II. fejezete

A Taanít traktátus a Misna Moéd, vagyis Ünnepek rendjében található, és a traktátusok sorában a kilencedik. Terjedelme négy fejezet a Misnában. A traktátussal mind a Babilóni Talmud, mind a Jeruzsálemi Talmud foglalkozik. A Babilóni

¹ Ld. Kaufmann, David: R. Josef Aschkenas, der Mischnakritiker von Safet. In: *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* 42., N. F. 6. (1898/1), 38–46.

² Idézi Krupp, Michael: *Einleitung in die Mischna*. Textkritische Ausgabe mit deutscher Übersetzung und Kommentar, Bd. 0. Lee Achim Sefarim, Ein Karem – Jerusalem 2002, 39.

³ Ld. Kaufmann Dávid és gyűjteménye. Misna. MSA 50. Itália, 11. sz. második fele – 12. sz. közepe. In: *Kaufmann Dávid és gyűjteménye*. <http://kaufmann.mtak.hu/hu/ms50/ms50-coll1.htm> (2022. jan. 8.)

Talmudban 31 oldal, a Jeruzsálemi Talmudban összesen 26 oldal terjedelmű. Mindezek mellett a Tószeftában is megtalálható három fejezetnyi terjedelemben. Noha a traktátus részletesen bemutatja a közösségi böjtöt, fontos észrevennünk, hogy ennél lényegesebbnek tartja a közösségi összegyülekezéseket, imákat és a közösségi megtérést. Maimonidész (1138–1204) szerint:

„A böjt arra való, hogy felrzza a szíveket, hogy kitaruljanak a magunkba tekintés kapui, hogy ráeszméljünk rossz cselekedeteinkre és őseink hibáira, melyek okozói voltak az e napokon bekövetkezett bajnak is. Az emlékezés odairányít bennünket, hogy mi jól cselekedjünk.”⁴

A taraktátus rövid tartalma

I. Az első fejezet részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mikor kell elkezdni az esőért mondandó imádságot, és mikor kell befejezni azt, illetve hogy mikor kell elrendelni a böjtöt, és hogyan kell a böjtöt megtartani.

II. A második fejezetben a böjtnapok rendjéről és a kiegészítő áldásokról olvasunk. Itt részletes leírást olvashatunk arról, hogy miként és mennyit szabad böjtölniük azoknak, akik a templomi szolgálatot végeznek; és ez a fejezet határozza meg a különböző böjtnapokra vonatkozó böjtöt is.

III. Mi történik akkor, ha a szárazság miatt romlás áll elő a termésben, és mikor kell megfűjni a sófárt? Ez a fejezet a különböző természeti csapásokról és Honíróról, a „körhúzóró” szól.

IV. Az utolsó rész a papi áldások és imák kérdésével foglalkozik, és részletesen bemutatja a nép képviselőinek (*anšē ma^amād*) szolgálatát: mit kell olvasniuk, és milyen imádságokat kell elmondaniuk.

MTa^can

II,1

Mi a[z utolsó böjti hét, hat napjának liturgiai] rendje? A ládát kihozzák [a zsinagógából] a város egyik tágas, [nyílt] helyére. [Növényi] hamut (אֶפֶר – *’áfār*) szórnak a láda tetejére, a patriárka (נָשִׁי – *nāšī*) és a törvényszék elnökének (אֵבֶר בֵּית דִּין – *’av bêt dîn*) fejére; mindenki [aki ott áll,] vesz a hamuból, és a saját fejére hinti azt. [Ekkor] az, aki közülük a legidősebb, feddő szavakat intéz hozzájuk: Ninive férfairól nem ezt mondták: Az Örökkévaló látta zsák[ruhájukat] és böjtölésüket. Hanem ezt: „Isten látta, amit tettek, és hogy mindenki megtért a maga

⁴ Róna Tamás: A zsidó lélek és a böjtök. In: *Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem. Vallástudomány*. <https://www.or-zse.hu/resp/hallgatoi/ronatamas-bojtok.htm> (2022. jan. 8.).

gonosz útjáról” (Jón 3,10).⁵ Mit mond erről a [prófétai] hagyomány (קבלה – *qabbâlâ*)? „Szíveteket szaggassátok meg, ne a ruhátokat, úgy térjete meg Istentekhez, az ÚRhoz!” (Jóél 2,13)

Bertinoro

A ládát kibozsák] – A ládát, amelyben a Tóra van, és ez azt mutatja, hogy elsőrangú eszközünk van bűneink megvetésére. [De akkor] miért hozzák ki a város utcájára? [Azért, hogy ez] megmutassa: A zsinagógában (בית כנסת – *bêt knæšcæt*) magányosan kiáltunk, és válasz nincs, ezért a város utcáján alázzuk meg (בוזה – *bâzâ*) magunkat nyilvánosan.

[*Növényi*] *hamut*] – Égetésből [származó] hamut. Az אפר – *âfâr* egyaránt jelent hamut és port, ezért a Misna hozzáfűzi: אפר מקלה – *'êfer miqlæ*, azaz sütőrostélyről származó hamu, s mivel a port is hamunak nevezik, ezért itt szükséges [elmondani], hogy ebben az esetben ez különleges hamu, és a Szent Egy – áldott Ó! (הקב"ה) – megemlékezik Izsák megkötözéséről, és kegyelmes lesz hozzánk.

A láda tetejére] – Amint meg van írva: „Minden szenvedésüket ő is szenvedte, és orcájának angyala megszabadította őket”⁶ (Ézs 63,9).

A patriárka (נשיא – *nâšî* etc.)] *A nászi* és a törvényszék elnöke nem szór hamut a saját fejére, mert akit más szégyení meg, sokkal inkább megszégyenül, mint az, aki saját magát szégyení meg.

Feddő szavakat] – Olyanokat, amelyek meghódítják az illető szívét, hogy viszatérjen a jó [útra].

A hagyomány] – A próféták szavai.

II,2

Felsorakozva az imádsághoz a láda elé állítanak egy idős, tapasztalt (רגיל – *râgîl*) embert, akinek vannak/voltak gyerekei, és háza üres, s szívét egészen az imádságnak képes szentelni. Ez huszonnégy áldást mond előttük, a [szokásos] naponkéntiekhez, és ehhez hozzáfűz még hatot.

Bertinoro

Zikrónót és Sófárót] – Mindazok a szentírási versek, amelyeket *Rós Hassánâ* alkalomával mondunk. A Zikrónót[hoz tartozó szentírási verseket] az ehhez tartozó áldás zárja le, s a Sófárót[hoz tartozó szentírási verseket] pedig az ehhez tartozó áldás. Ezután mindent a további magyarázat szerint kell elvégezni.

⁵ A bibliai szövegrészleteket a 2014-es RÚF szerint idézzük, ahol pedig más fordítás láttunk szükségesnek, ott a *RevKároli* szerint idézzük.

⁶ *RevKároli*.

II,3

[Az áldások⁷ pedig] ezek: Zikrónót⁸ (זכרוןות) és Sófárót⁹ (שופרות): „Nyomorúságomban az Úrhoz kiáltok” (Zsolt 120,1) és „Tekintetem a hegyekre emelem” (Zsolt 121,1), „A mélységből kiáltok hozzád, URam” (Zsolt 130,1), „Nincstelen ember imádsága, amikor elcsügged” (Zsolt 102,1), R. Jehúda mondja: Nem kell Zikrónótot és Sófárótot mondani, hanem helyettük ezeket: „Ha majd éhínség támad az országban, ha dögvész” (1Kir 8,37–38); „Ezt az ígét mondta az ÚR Jeremiásnak a szárazságról” (Jer 14,1–2). Ezután [az imádkozó] mondja el a záróformulát.

Zikrónót (זכרוןות) és Sófárót (שופרות)] Az idézetek nem teljesek, itt minden esetben a kijelölt ószövetségi szövegrészlet kezdetének csupán néhány szavát olvashatjuk.

II,4

Az első [áldás] után ezt mondja: Aki válaszolt Ábrahámnak a Mórija hegyén, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Áldott vagy, te, Örökkévaló, mert megváltottad Izráelt! A második [áldás] után ezt mondja: Aki felelt atyáitoknak a Nádas-tengernél, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Áldott vagy, te, Örökkévaló, aki gondolsz az elfeledettre! A harmadik [áldás] után ezt mondja: Aki felelt Gilgálnál Józsuének, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Áldott vagy, te, Örökkévaló, aki meghallod a trombiták zengését! A negyedik [áldás] után ezt mondja: Aki felelt Sámuelnek Micpánál, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Áldott vagy, te, Örökkévaló, aki meghallod a kiáltást! Az ötödik [áldás] után ezt mondja: Aki felelt Illésnek a Kármel hegyén, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Áldott vagy, te, Örökkévaló, aki meghallgatod az imádságot! A hatodik [áldás] után ezt mondja: Aki felelt a hal gyomrában Jónásnak, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Áldott vagy, te, Örökkévaló, aki felelsz a szükség idején! A hetedik [áldás] után ezt mondja: Aki felelt Dávidnak s fiának, Salamonnak Jeruzsálemben, az feleljen nektek

⁷ A Zikrónótnak nevezik azt hat a kiegészítő áldás, amelyet közbeékelve mondanak. E hat áldást egyébként újévkor (רֵאשׁוֹן הַשָּׁנָה – *r'oš haššânâ*) mondják el a Múszáf imában. Ld. mRH IV,5–6.

⁸ Olyan ószövetségi idézetek, amelyek, az atyák érdemeit idézik fel.

⁹ Olyan ószövetségi idézetek, amelyek Isten megváltói tettének a jövődöbéli beteljesedésére emlékeztetnek.

ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangát! Áldott vagy, te, Örökkévaló, aki megkönyörülsz a földön!

A második [áldás] után ezt mondja] – Betoldás az első áldásmondás után. Ennek az az oka, hogy a Misna ezt megelőzően hat áldásmondásról beszél, s ezzel a bővítéssel lesz számuk hét, ami a teljességet jelenti.

II,5

Egy történet R. Halafta és R. Hanaja ben Teradion idejéből: Egyszer valaki [áldásmondásra] a láda elé lépett, elvégezte a teljes áldásmondást, és a [többiek] áment mondtak rá. Áronnak fiai, fújjátok meg [a kürtöt], fújjátok meg! Az első [áldás] után ezt mondta: Aki válaszolt Ábrahámnak a Mórija hegyén, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Zajongjatok, Áron fiai, zajongjatok!¹⁰ Aki felelt atyáitoknak a Nádas tengernél, az feleljen nektek ezen a napon, és hallgassa meg kiáltásotok hangját! Amikor [ezt az esetet] a bölcsek [meghallották], ezt mondták: Ez köztünk nem szokás, csak a keleti kapuknál!¹¹

Bertinoro

R. Halafta [...] *idejéből*] – Sepphorisban történt.

és a [többiek] nem mondtak áment rá] – [Száj]hagyományunk szerint így olvasandó, mert a templomban nem kellett minden áldás után „ámen”-t mondani, hanem inkább ezt: Magasztaltassék az Örökkévaló királyságának neve, örökkön-örökké (בשכמל"ו)! Így olvassuk a Berakót [traktátus] gemarájának 9. fejezetében (הרואה – *hârô`æ*). Ez [tehát] nem a Templomban történt, mégis úgy tesznek, mint ha ott történt volna.

Áronnak fiai, fújjátok meg [a kürtöt], fújjátok meg!] – Ezt kellett mondania a kántornak (חזן – *hâzân*) minden áldás után.

A keleti kapuknál] – A Templomhegy keleti kapujánál és a templom udvarának keleti bejáratánál. Itt [ezekben a szentírási versekben említik] az Örökkévaló legszemélyesebb nevét [a tetragrammatont] az áldások végén, és ezért nem szükséges „ámen”-t mondani. Ez nem jelenti azt, hogy a sófárfúvást a templomon kívül ne gyakorolnák másutt, hiszen a sófár hangja [Jeruzsálemen] kívül is hallatszik, amint az ebből és a Rós Hassáná traktátusból is bizonyítható, és a bölcsek halakájával [is] megegyezik.

¹⁰ Fújják meg a trombitákat.

¹¹ A babiloni szövegtípus még hozzáfűzi: és a Templom-hegyen.

II,6

Az első három böjt[napon], a *papi őrség tagjai* (אֲנָשֵׁי מִשְׁמָר – ‘anšē mišmār) [akik azon a héten vannak a szentélyben szolgálatban], böjtölnek, azonban nem tartanak teljes [böjtöt]. Az *aznap szolgáló csoport tagjai* (אֲנָשֵׁי בֵּית אֵב – ‘anšē bêt ‘áv), [akik az arra kijelölt napon szolgálnak a Szentélyben], nem böjtölnek. A második három [napos böjti ciklus alatt] a papi őrség tagjai böjtölnek, és befejezik [a böjtöt]. Az *aznap szolgáló csoport tagjai* azonban nem fejezik be [böjtjüket]. Az utolsó hét [böjtnapján] mindkét [csoport] böjtöl, és befejezi [a böjtöt]. [Ez] a rabbi Jósua véleménye. A bölcsek véleménye ez: az első három böjt[napon egyik csoport tagjai sem] böjtölnek. A második három [napos böjti ciklus alatt] a papi őrség tagjai böjtölnek, de nem fejezik be [böjtjüket]. Az *aznap szolgáló csoport tagjai* egyáltalán nem böjtölnek. Az utolsó hét böjt[napon] a papi őrség tagjai böjtölnek, és befejezik [a böjtöt], viszont az *aznap szolgáló csoport tagjai* böjtölnek, de nem fejezik be [böjtjüket].

papi őrség tagjai (אֲנָשֵׁי מִשְׁמָר – anšē mišmār)] – Az 1Krán 24–26 szerint a papi családokat családfők szerint sorsolták ki a templomi szolgálatra, és huszonnégy csoportra osztották fel őket. Ugyanígy sorsolták ki a lévítákat is: huszonnégy csoportra osztották be őket csoportonkénti szolgálatra. A szolgálatot szombattól szombatig végezték.¹² Viszont közösségi áldozatot nem lehetett bemutatni úgy, hogy ne legyen képviselte annak, akiért az áldozatot bemutatják, ezért az Izráel népét is huszonnégy csoportra osztották, akik képviselték egész Izráel népét, és felváltva segítettek a templomi szolgálatban.¹³

böjtölnek, azonban nem tartanak teljes [böjtöt]] – Akik azon a héten szolgáltak, böjtölhettek (különösen abban az esetben, ha a szárazság tovább tartott, és szigorítottak a böjtön), viszont nem volt szabad teljes böjtöt tartaniuk (enniük kellett az este beállta előtt), arra való tekintettel, hogy a teljes böjt miatt legyengülve alkalmatlanok lettek volna a templomi szolgálatra.¹⁴ A teljes böjtnap napnyugtától tart a másnapi csillagok feljöveteléig.

aznap szolgáló csoport tagjai (אֲנָשֵׁי בֵּית אֵב – ‘anšē bêt ‘áv)] – A csoportokat (a papi, lévita és a népet képviselő csoportok tagjait) a maguk rendjén családokra osztották fel, és minden családnak meg volt szabva, hogy a hét melyik napján kell szolgálatot végeznie.

¹² Liver, Jacob: Mishmarot & Ma’amadot. In: *Jewish Virtual Library*. <https://www.Jewishvirtual-library.org/mishmarot-ma-amadot> (2022. jan. 8.).

¹³ mTa^can IV,2.

¹⁴ Ta^caniyot – Chapter Three. [Maimonidész: Sefer Zemanim, Ta^caniyot, II,3.] In: *Chabad.ORG*. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/951997/jewish/Taaniyot-Chapter-Three.htm (2022. jan. 8.).

[*akik az arra kijelölt napon szolgálnak a Szentélyben*] nem böjtölnek] – Tudniillik azért, hogy el tudják végezni a szolgálatot.

a bölcsek véleménye ez] – A haláka a bölcsek véleményét követi.

II,7

A *papi őrség tagjainak* (אֲנָשֵׁי מִשְׁמָר – 'anšē mišmâr) megengedett [volt] a borivás az éjszaka folyamán, nappal [azonban] nem. *Az aznap szolgáló csoport tagjainak* (בֵּית אֲנָשֵׁי – 'anšē bêt 'âv) azonban sem nappal, sem éjjel nem volt megengedett. Mind a papi őrség tagjainak, mind *a népet képviselők tagjainak* (אֲנָשֵׁי מַעֲמָד – 'anšē ma^amâd) tilos a hajvágás vagy [ruha]mosás [a szolgálatuk ideje alatt], viszont csütörtökön megengedett a szombat dicsősége miatt.

A papi őrség tagjainak (אֲנָשֵׁי מִשְׁמָר – 'anšē mišmâr) meg [volt] engedve a borivás az éjszaka folyamán, nappal [azonban] nem] – A 3Móz 10,9-ben olvasható tiltás szerint „Bort és részegítő italt ne igyatok: se te, se a fiaid, amikor bementek a kijelentés sátrába, hogy meg ne haljatok! Örök rendelkezés legyen ez nektek nemzedékről nemzedékre!” Bartenura véleménye szerint a bortól való tiltás nem a böjt miatt volt, hanem a szolgálat nehézsége miatt. Reggelig kiment belőlük az alkohol hatása.¹⁵ Az áldozatok nagy részét nappal mutatták be, éjszaka csupán az áldozatokból megmaradt részeket égették el.¹⁶

Az aznap szolgáló csoport tagjainak (אֲנָשֵׁי בֵּית אֵב – 'anšē bêt 'âv) azonban sem nappal sem éjjel nem volt megengedett] – Az áldozatokból megmaradt részeket nekik kellett felhordaniuk az áldozati oltárhoz, ezért nem volt szabad sem nappal, sem éjjel bort fogyasztaniuk.

a népet képviselők tagjainak (אֲנָשֵׁי מַעֲמָד – 'anšē ma^amâd)] – A Tóra előírása szerint (4Móz 28,2) az áldozat „tulajonosának” (akiért az áldozatot bemutatták) jelen kellett lennie akkor, amikor bemutatták az áldozatot. Ezért amikor a papok a közösségi áldozatot mutatták be, a népnek is jelen kellett volna lennie. Ezért a bölcsek huszonnégy csoportra osztották fel a népet. Azok, akik Jeruzsálemben és környékén laktak, felmentek a templomba az áldozat bemutatásakor. Akik távol laktak, azok nem mentek fel Jeruzsálembe, viszont számukra is kötelező volt a böjt, az imádság és a teremtés történetének felolvasása a Tórából.¹⁷ Csupán

¹⁵ jTaan 2,11. In: ם Sefaria. Jerusalem Talmud Taanit. The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999–2015. https://www.sefaria.org/Jerusalem_Talmud_Taanit.2.11.2?lang=bi (2022. jan. 8.).

¹⁶ Bartenura on Mishnah Taanit II,7. In: ם Sefaria. https://www.sefaria.org/Bartenura_on_ishnah_Taanit.2.7.4?lang=bi&with=all&lang2=en (2022. jan. 8.).

¹⁷ bTaan, 27a. In: ם Sefaria. Talmud Babylonian. The William Davidson Edition. <https://www.sefaria.org/Taanit.27a?lang=bi> (2022. jan. 8.).

azokat az izraelitákat választották ki képviselőknek, akiknek jó magatartásuk volt, és kerültek a bűnt.¹⁸

mind a papi őrség tagjainak, mind a népet képviselő tagjainak (אֲנָשֵׁי מַעֲמָד – 'anšē m^amād) tilos a hajvágás vagy [ruha]mosás [a szolgálatuk ideje alatt] – A képviselőknek tiszta ruhában és ápoltnak kellett jelentkezniük a szolgálatra, mert a tisztálkodás tilos volt a szolgálat idején.

viszont csütörtökön megengedett a szombat dicsősége miatt] – Bartenura szerint az emberek általában csütörtökön borotválkoztak, és vágták le a hajukat. Pénteken más feladatokat igényelt a szombatnapi előkészület.

II,8

Bármelyik [napról, ha] írva van a Megillat Ta^anítban (a böjti tekercsben),¹⁹ hogy nincs gyász [azon a napon], tilos [e nap előtt is] gyászolni, [de] megengedett a következő [napon]. Rabbi Jósze szerint: [mind] az azelőtti, [mind] az azutáni [napon] tilos [gyászolni]. [Azokon a napokon, amelyeken az előírás szerint] nem szabad böjtölni, [egy nappal] előtte és a következő [napon] megengedett. Rabbi Jósze szerint: tilos [böjtölni egy nappal] előtte, [azonban] a következő [napon] megengedett a [böjt].

Bármelyik [napról, ha] írva van a Megillat Taanítban (böjti tekercsben)] – Bartenura magyarázata alapján itt olyan napokról van szó, amelyeken a Második Szentély idején a nép valamilyen csodának volt tanúja. Ezek a napok is ünnepnapoknak számítottak. A böjt szempontjából azonban fontos tudni, hogy voltak olyan (ünnep)napok, amikor még a böjt sem volt kötelező, és voltak olyan (ünnep)napok, amikor nemcsak a böjt, hanem még a gyász is tilos volt. A misna következő mondatai azt akarják pontosan tisztázni, hogy az ünnep melyik szakaszában megengedett a gyász, és melyik szakaszában nem.

tilos [az e nap előtt is] gyászolni, [de] megengedett a következő [napon]] – Az „előtt” és „után” az ünnepet megelőző és követő napokra utal. Ezek az ünnepnapok²⁰

¹⁸ Rambam. Hilchos Klei Ha-Mikdash 6,1. In: *Chabad. ORG.* Klei Hamikdash – Chapter 6. By Rabbi Moshe ben Maimon (“Maimonides”); translated by Eliyahu Touger. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1008231/jewish/Klei-Hamikdash-Chapter-6.htm (2022. jan. 8.).

¹⁹ A Kr. u. 1. századból származó tekercs, amely a zsidó történelem fontos eseményeinek napjait rögzíti. A zsidó naptár szerint tizenkét részbe rendezték. A felosztás részletes magyarázatát ld. Zietlin, Solomon: Megillat Taanit as a Source for Jewish Chronology and History in the Hellenistic and Roman Periods. In: *The Jewish Quarterly Review* 9, (1918 1/2), 71–102. https://www.jstor.org/stable/1451210?seq=1#metadata_info_tab_contents (2022. jan. 8.).

²⁰ A Jeruzsálemi Talmud magyarázata szerint a Megillat Ta^anit olyan emlékezetes történelmi eseményeket is megemlít, mint például a Makkabeusok győzelme a szeleukidák felett, vagy pedig

rabbinikus döntés alapján lettek kiemelt ünnepek. Az ünnepnap előtt azért tilos gyászolni, mert ez ellenkezik az ünnepi örömmel. Bartenura véleménye szerint ünnepnapon egyszerűen tilos volt a gyász, s ezért az azelőtti napokon is tilos volt, mert a gyász miatt nem lehetett felkészülni az ünnepre.²¹ Ez a tiltás azonban érvényét veszítette, és csupán a Hanuka²² és a Purim²³ ünnepére vonatkozik.²⁴

II,9

Csütörtöki kezdettel [senki] nem jelölhet ki közösségi böjtöt, anélkül, hogy ne okozna áremelkedést. Inkább az első három böjt[nap legyen] hétfőn, csütörtökön és [a következő] hétfőn, és a második három böjt[nap] csütörtökön, hétfőn és [a következő] csütörtökön. Rabbi Jósze szerint: amint az első [böjtnapok sem kezdődnek] csütörtökön, a második és az utolsó [böjti időszakok se kezdődjenek csütörtöki napon, hanem hétfői napon].

Csütörtöki kezdettel [senki] nem jelölhet ki közösségi böjtöt, anélkül, hogy ne okozna áremelkedést] – Ez a tiltás arra vonatkozik, hogy a böjt semmiképpen sem okozhatja a piaci árak emelkedését. Bartenura és a Jeruzsálemi Talmud véleménye megegyezik abban, hogy az áremelkedést a csütörtöki böjt megtörése és a sabbát ünnepére való készülés okozhatja, mivel az emberek kénytelenek lesznek a megszokottnál több élelmiszert vásárolni; az árusok pedig majd arra gondolnak, hogy szárazság és éhínség következik, és az ettől való félelem miatt vásárolnak az emberek több élelmiszert. A szárazság és az éhínség pedig hosszú távú következményekkel jár, ezért a kereskedők megemmelhetik az élelmiszer árát.

Rabbi Jósze szerint: amint az első [böjtnapok sem kezdődnek] csütörtökön, a második és az utolsó [böjti időszakok se kezdődjenek csütörtöki napon, hanem hétfői napon]] – Mind gazdasági szempontból (időben meg lehet vásárolni mindent), mind az ünnepre való ráhangolódás miatt jobb, ha a böjtnapok hétfői nappal kezdődnek.

a rómaiak ellen vívott forradalmakat. Ld. jTaan II,12. In: **¶** Sefaria. https://www.sefaria.org/Jerusalem_Talmud_Taanit.2.12.2?lang=bi&with=all&lang2=en (2022. jan. 8.).

²¹ Bartenura on Mishnah Taanit II,8. In: **¶** Sefaria. https://www.sefaria.org/Bartenura_on_Mishnah_Taanit.2.8.3?lang=bi&lookup=%D7%90%D7%A1%D7%95%D7%A8&with=Lexicon&lang2=en (2022. jan. 8.).

²² Nyolcnapos ünnep. Kr. e. 165-ben a zsidók győzelmet arattak a szíriai görög hódítók ellen. A megtisztított szentélyben az egy napra elegendő olaj nyolc napon keresztül égett. E csoda miatt a hanukát ünnepét a fény ünnepének is nevezik.

²³ Egnapos ünnep. Eszter könyve örökíti meg ezt az ünnepet. A zsidóság megmenekül a kiirtás elől.

²⁴ bRH 19b.

II,10

Senki sem jelölhet ki közösségi böjtöt újhold, hanuka vagy purim ünnepén. Ha ők [meghirdetik és] megkezdik, nem szabad [többé] megszakítaniuk. Ez rabbi Gamáliel véleménye. Rabbi Méir szerint: Habár rabbi Gamáliel szerint nem kell megszakítaniuk, [ő] megengedi, hogy ne fejezzék be [a böjtöt]. Ez érvényes akkor is, [amikor] a Szentély pusztulásának napja a sabbát előestéjére esik.

Senki sem jelölhet ki közösségi böjtöt újhold, hanuka vagy purim ünnepén] – A közösségi böjt itt is a három böjti időszakra vonatkozik: két háromnapos és egy hétnapos időszakra. Ennek ismeretében érthető a tiltás, mert ha valamelyik fent nevezett ünnep hétfőre vagy csütörtökre esik, akkor lehetetlen böjtöt tartani.

Felhasznált irodalom

- Bartenura on Mishnah Taanit II. In: **ד** Sefaria. https://www.sefaria.org/Bartenura_on_Mishnah_Taanit.2.7.4?lang=bi&with=all&lang2=en (2022. jan. 8.).
- Correns, Dieter: *Die Mischna. Das grundlegende enzyklopädische Regelwerk rabbinischer Tradition.* Marix Verlag, Wiesbaden 2005.
- Kaufmann, David: R. Josef Aschkenas, der Mischnakritiker von Safet. In: *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* 42., N. F. 6. (1898/1), 38–46.
- Kaufmann Dávid és gyűjteménye. Misna. MSA 50. Itália, 11. sz. második fele – 12. sz. közepe. In: *Kaufmann Dávid és gyűjteménye.* <http://kaufmann.mtak.hu/hu/ms50/ms50-coll1.htm> (2022. jan. 8.)
- Krupp, Michael (Hg.): *Die Mischna, Taanit. Fasten.* Textkritische Ausgabe mit deutscher Übersetzung und Kommentar, Bd. 2/9. Lee Achim Sefarim, Ein Karem – Jerusalem 2003.
- Krupp, Michael: *Einleitung in die Mischna.* Textkritische Ausgabe mit deutscher Übersetzung und Kommentar, Bd. 0. Lee Achim Sefarim, Ein Karem – Jerusalem 2002.
- Liver, Jacob: Mishmarot & Ma’amadot. In: *Jewish Virtual Library.* <https://www.jewish-virtuallibrary.org/mishmarot-ma-amadot> (2022. jan. 8.).
- Rambam. Hilchos Klei Ha-Mikdash 6,1. In: *Chabad. ORG.* Klei Hamikdash – Chapter 6. By Rabbi Moshe ben Maimon (“Maimonides”); translated by Eliyahu Touger. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1008231/jewish/Klei-Hamikdash-Chapter-6.htm (2022. jan. 8.).
- Róna Tamás: A zsidó lélek és a böjtök. In: *Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem. Vallástudomány.* <https://www.or-zse.hu/resp/hallgatoi/ronatamas-bojtok.htm> (2022. jan. 8.)
- Rosenberg, Avrohom Yoseif: *The Mishnah.* Mesorah Publications, New York 2004.

- ☞ Sefaria. Jerusalem Talmud Taanit. The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999–2015. https://www.sefaria.org/Jerusalem_Talmud_Taanit.1.1.1?lang=bi (2022. jan. 8.).
- ☞ Sefaria. Talmud Babylonian. The William Davidson Edition. <https://www.sefaria.org/Taanit> (2022. jan. 8.).
- Taʿaniyot. By Rabbi Moshe ben Maimon (“Maimonides”); translated by Eliyahu Touger. In: *Chabad. ORG.* https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/951997/jewish/Taniyot-Chapter-Three.htm (2022. jan. 8.)
- Zietlin, Solomon: Megillat Taanit as a Source for Jewish Chronology and History in the Hellenistic and Roman Periods. In: *The Jewish Quarterly Review* 9, (1918 1/2), 71–102. https://www.jstor.org/stable/1451210?seq=1#metadata_info_tab_contents (2022. jan. 8.).

* * *

In ancient Israel, the lack of winter rains was not only seen as an economic crisis, but also as a warning from God. Whenever the rainy season passed without rainfall, the sages proclaimed a public fast. Part 2 of the Mishnaic tractate Taʿanit treatise deals in detail with the rituals that the patriarch, the president of the tribunal, the clergy and the members of the congregation were required to perform. The external ceremonies, such as the sprinkling of ashes on the ark, included various blessings which pointed to the real purpose of fasting: to set the heart back on the right path. The days of fasting, therefore, provide an opportunity to fulfil the prerequisites for conversion: confession and repentance of sins. The chapter also mentions the days on which fasting is expressly forbidden and those who are exempt from fasting in the strict sense. Lastly, because it was a matter of the repentance of the community, the sages also took care to ensure that thus traders did not fall into the sin of greed, and tried to exclude any attempts of abuse in business.

Keywords: fast, days of fasting, mourning, ash, blessing, shofar, watching.